

НАВЧАЛЬНІ ЕКСКУРСІЇ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Куцова А.С., Олішевська Ю.А.

<https://doi.org/10.17721/2786-4561.2022.2.2-9/13>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Актуальність теми. В сучасному світі мало що може зацікавити дітей у пізнанні навколишнього світу. Вони звикли проводити багато часу в своїх гаджетах. А саме школа створена для того, щоб розвивати в дітях уміння, навички та світогляд. На щастя, у нас є такий захід як екскурсія. Завдяки ним ми можемо показати учням світ навколо такий, який він є; просто прогулянка біля школи чи поїздка до лісу, щоб показати красу цього світу, а головне – своєї рідної землі, та спонукати їх любити Батьківщину.

Метою бакалаврської роботи є розробка навчальної екскурсії, що поєднує пізнання рідного краю та мотивує до збереження природи.

Для виконання поставленої мети необхідно виконати поставлені завдання:

- ознайомитись з поняттям «екскурсія» та її видами;
- визначити особливості організації навчальних екскурсій;
- проаналізувати природні умови та ресурси території на якій буде організовано екскурсію;
- розробити екскурсію.

Об'єктом дослідження є навчальні екскурсії та їх значення, а предметом – розробка екскурсії для демонстрування особливостей рідного краю та формування екологічної культури.

Матеріали та методи досліджень. Під час виконання поставлених завдань дослідження було опрацьовано близько 20 інтернет-джерел, також проаналізовано друковані праці радичівського краєзнавця В. Коструба “Радичів. Історія” 2015 року[1] та “Історія Радичева і сучасний світ” 2020 року [2]. Для виконання дослідження були використані методи аналізу, опису. При створенні маршруту було використано додаток AllTrails.

Екскурсії завжди мали важливу роль в пізнанні світу та територій. На початку формування екскурсійного методу, його розглядали як прогулянку, яка спрямована на досягнення окремих цілей. З початком історії екскурсії не використовувалися як різновид пізнання світу у школах, а лише з часом почали залучатися до навчального процесу. Що ж таке «екскурсія». Можна сказати, що кожна галузь «трактує» по своєму це слово. В результаті аналізу поданих варіантів у різноманітних літературних джерелах ми схилиємося до наступного трактування поняття екскурсія. Екскурсія – це захід, який включає в себе прогулянку, поїздку або відвідування визначних місць з пізнавальною, освітньою, розважальною чи науковою метою. Навчальна екскурсія – це одна з форм роботи, спрямована на вивчення школярами певних явищ, процесів через безпосереднє спостереження у відкритому просторі.

Основними функціями екскурсії є:

- 1) інформативна (подання інформації у визначеній галузі: географії, історії, археології тощо);
- 2) виховна (спрямована на формування світогляду, інтересів та способу життя)
- 3) наукова (спрямована на освіту та отримання достовірної та правдивої інформації у сфері пізнання) [2].

Основними методичними етапами організації екскурсії є:

- Визначення теми, мети та завдань екскурсії;

- вибір місця для екскурсії;
- розробка маршруту;
- ознайомитися з місцем (місцями) екскурсії;
- скласти текст екскурсії [3].

В навчальному процесі екскурсії мають велике пізнавальне та виховне значення. Під час них учні розширюють та поглиблюють свої знання. На екскурсії діти перевіряють на практиці свої раніше отримані теоретичні знання та перетворюють їх на нові уміння та навички.

В процесі виконання кваліфікаційної роботи було розроблено авторську навчальну автобусну екскурсію Понорницькою ОТГ Чернігівської області “Стежками Мезинського парку”. Під час екскурсії передбачено ознайомлення із об’єктами природної спадщини місцевого значення та археологічними знахідками на цій території.

Територія ОТГ знаходиться на правому березі Десни, на Європейській рівнині в межах Поліської низовини. Середні висоти громади становить 143-168м над рівнем моря. Клімат тут помірно-континентальний. Середньорічні опади коливаються в межах від 500 до 700мм. Середньорічні температури у січні -7°C , а у липні $+20^{\circ}\text{C}$.

На цій території багато покладів крейди, піску та глини.

Так як територія знаходиться в межах Мезинського природного парку значна частина вкрита лісами, в яких велике різноманіття флори та фауни. З найпоширеніших лісів: дубові-соснові, дубові, подекуди є вже штучно засаджені березові гаї. В лісах багато папороті та зустрічаються конвалії, які занесені до Червоної книги України. З тваринного світу на території ОТГ зустрічаються: козулі, кабани, білки, лисиці, вовки, бобри, борсуки. З класу плазунів представлені гадюки, вужі, ящірки та жаби. [5]

Представлена екскурсія розроблена як позакласний захід для учнів 5-6 класів. Ця екскурсія буде здійснюватися шкільним автобусом. Протяжність маршруту: 35,6км. Для екскурсії обрано чотири населені пункти: с. Мезин, с. Деснянське, с.Радичів та село Рихли. Ознайомитись можна на рис.1.

Рис.1 Маршрут екскурсії Понорницькою ОТГ

Всього є сім об’єктів показу. Першим об’єктом показу є стоянка часів палеоліту в Мезині. Це поселення знайдено у 1908 році. Тут було розкопано кістки мамонтів. За історичними даними, в цьому поселенні жило 50 мешканців. Археологами розкопано близько семи круглих жител. В цих житлах знайдені унікальні статуетки-ідоли, жіночі статуетки, фігурки тварин, виготовлених з бивнів мамонтів. Так як ця стоянка знаходиться на території археологічного науково-дослідного музею ім. В. Є. Куриленка, далі переходимо до нього. Музей був названий на честь місцевого краєзнавця та археолога В.Є.Куриленка. Саме у цьому

музеї збереглися пам'ятки тієї стоянки. Наразі у музеї зберігаються понад 50 тисяч експонатів. Тут представлені відділи: геології, палеоліту неоліту і бронзи, раннього залізного віку і Середньовіччя, XVIII ст., XIX ст. з секторами етнографії, космонавтики, Другої світової війни, сучасності та природи.

Другий об'єкт показу: урочище Хоромки. Цю місцевість ще називають Мезинською Швейцарією. На цій території знаходиться 600-ти річний дуб, його назва дуб Мазепи. Його так називають через те, що історики вияснили, що тут розгортались події Північної війни та переговори Карла XII з Іваном Мазепою відбувалось саме тут. Від урочища починається одна з екостежок Мезинського НПП, яка веде до Деснянського.

Третій об'єкт: візит-центр Мезинського НПП. Цей центр є філіалом археологічного музею. Всі збережені знахідки тут представлені у 4 залах: археологія краю, етнографія Подесення, історія розвитку села, природний відділ. Тут містяться матеріали природоохоронної діяльності, гербарії, фотознімки, зооколекції та геологічні зразки. У візит-центрі проводиться багато конференцій, презентацій та семінарів на різні теми.

Четвертий об'єкт показу: Пузирева гора. У XIX столітті тут жив багатий гончар Мусій Пузир. Його гончарні вироби славилися як в Україні та і за її межами. На схилі гори ростуть реліктові папороті та суніця. З її вершини можна побачити заболочений лівий берег Десни та соснові ліси Сумщини.

П'ятий об'єкт: Рекреаційний пункт «Хотинь». Це місце отримало свою назву через те, що є оглядовим майданчиком на заплавне озеро Хотинь на іншому березі Десни. На озері можна побачити багато птахів: гусей, чаплю сіру, шуліку чорного. На території цього пункту є штучно насажені берези та клени.

Шостий об'єкт показу: Ялинова алея у селі Рихли. Ця ялинова алея є ботанічною пам'ятною природи місцевого значення. Статус пам'ятки надано задля збереження дворядної алеї ялини європейської. Ця алея знаходиться на території заказника «Рихлівська дача».

Сьомий об'єкт показу: Дуплистий дуб та Цар-дуб. Цар-дуб є найстарішим деревом у Мезинському НПП, йому вже понад 800 років, а Дуплистому – понад. Ці дерева теж є пам'ятками природи та охороняються. Цар-дуб сягає шести метрів в діаметрі. [6]

У ході екскурсії діти дізнаються більше про історію та природу рідного краю. Екскурсію варто використовувати для краєзнавчих гуртків. В наш час кожна дитина повинна знати свою історію та вчитися любити свою природу та милуватися нею змалечку. Працівники Національного парку, на території якого було розроблено екскурсію, проводять заходи для заохочування учнів охороняти природу рідного краю. А кожен вчитель повинен теж проводити заходи, в тому числі і екскурсії, для того щоб, школярі пам'ятали та знали історичні дані про Батьківщину. Кожен викладач повинен докладати всіх можливостей до цього пізнання дітьми. Тому ця екскурсія зосереджена на збереженні історії та природи рідного краю. У захід включені найбільш важливі та унікальні об'єкти природної та культурної спадщини громади, які потребують охорони. Під час таких екскурсій доречно дати завдання для учнів. Варто створити гербарій. Для цього кожному учневі треба мати папочку з файлами та листками всередині. Також потрібно записувати назву кожної рослини. По закінченню екскурсії провести вікторину, що дозволить закріпити нову інформацію отриману під час екскурсії. Рекомендуємо вікторину провести у формі опитування або ж в ігровій формі “Поле чудес”.

Географічне “Поле чудес”

1. Назвіть прізвище місцевого краєзнавця на честь якого був названий музей?

К	у	р	и	л	е	н	к	о
---	---	---	---	---	---	---	---	---

2. Яка інша назва урочища Хоромки?

М	е	з	и	н	с	ь	к	а
Ш	в	е	й	ц	а	р	і	я

3. На честь якого гетьмана було названо дуб в межах урочища?

М	А	З	Е	П	А
---	---	---	---	---	---

4. Яким ремеслом славився Пузир?

Г	о	н	ч	а	р	с	т	в	о
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

5. Алея якого дерева є ботанічною пам'яткою місцевого значення на території села Рихли?

Я	л	и	н	а
---	---	---	---	---

6. Яка назва у найстарішого дерева на території Мезинського парку?

Ц	а	р	-	д	у	б
---	---	---	---	---	---	---

Після екскурсії підбиваються підсумки отриманої інформації та надається домашнє завдання: створення стін-газети на тему: “Рослинність Мезинського парку”. Для стін-газети можна використати фотознімки та зібрані зразки гербарію. Представлення буде на наступному уроці за розкладом.

Висновки. В процесі дослідження було проаналізовано основні підходи до визначення поняття “екскурсія”, функції та методичні етапи навчальної екскурсії. Також опрацьовані матеріали про природні умови Понорницької ОТГ та самого Мезинського Національного природного парку. Наступним етапом стала розробка авторської екскурсії “Стежками Мезинського парку”. Для заходу обрано 7 об’єктів показу. Для засвоєння екскурсійного матеріалу розроблено міні-гру “Поле чудес” та запропоновано домашнє завдання: створення стін-газети “Рослинність Мезинського парку”.

Список використаних джерел

Коструб В. Історія Радичева 2015. с.3. с.117-118

Коструб В. Історія Радичева та сучасний світ 2020. с.41-44

Екскурсія, її сутність, основні ознаки та функції. веб-сайт. URL: <http://um.co.ua/10/10-12/10-121869.html> (дата звернення: 13.03.2022)

Принципи та методи організації екскурсії. веб-сайт. URL: https://tourlib.net/books_ukr/velychko9-4.htm (дата звернення: 13.03.2022)

Чернігівська ОДА. Доповідь про стан навколишнього середовища в Чернігівській області 2017. с.56-69. Режим доступу до доповіді: <https://mepr.gov.ua/files/docs/%D0%A7%D0%95%D0%A0%D0%9D%D0%86%D0%93%D0%86%D0%92%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%90%20%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%90%D0%A1%D0%A2%D0%AC.pdf>

Меандри, пороми та мамонти. Чудеса природи та історії – у Мезинському національному природному парку. Веб-сайт. URL: <https://focus.ua/beautiful/400060> (дата звернення: 14.03.2022)